

Vaikuttavat valinnat päätöksenteon tukena

Käyttäytymistieteellinen neuvonanto -hankkeen
loppuraportti

VALTIONEUVOSTON KANSLIAN JULKAISUJA 2021:4

vnk.fi

VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:4

Vaikuttavat valinnat päättöksenteon tukena

Käyttäytymistieteellinen neuvonanto
-hankkeen loppuraportti

Valtioneuvoston kanslia Helsinki 2021

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Valtioneuvoston kanslia

© 2021 tekijät ja valtioneuvoston kanslia

ISBN pdf: 978-952-383-190-2

ISSN pdf: 2490-1164

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021

Vaikuttavat valinnat päätöksenteon tukena Käyttätymistieteellinen neuvonanto -hankkeen loppuraportti

Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:4

Julkaisija	Valtioneuvoston kanslia		
Yhteisötekijä	Käyttätymistieteellisen neuvonantohankkeen työryhmä		
Kieli	suomi	Sivumäärä	25

Tiivistelmä

Käyttätymistieteet tarjoavat mahdollisuuden yhdistää monitieteistä näkökulmaa ja vahvistaa muiden tieteenalojen ymmärrystä ihmisen toiminnasta, tuottaen laadukkaaseen tutkimukseen perustuvaa tietoa siitä, miten erilaiset poliittiset ja yhteiskunnalliset valinnat, toimenpiteet ja strategiat siirtyvät ihmisten arkeen. Tutkimus on luonut agendan yhä useammille käyttätymistieteellisille hankkeille ja toimintamalleille myös EU-maissa. Suomi on seurannut tätä esimerkkiä Käyttätymistieteellinen neuvonanto -hankkeella, jolla on pyritty vastaamaan paremmin koronakriisiin nostamiin haasteisiin.

Koronakriisi on asettanut yhteiskunnan monitahoisten ongelmien äärelle ja tilanteeseen, jossa sekä päätöksenteolla että viestinnällä on mahdollisuus ja velvollisuus vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen tehokkaasti ajankohtaista tietoa hyödyntäen.

Käyttätymistieteellinen neuvonanto -hanke on onnistunut tehtävässään tukea ja vahvistaa ihmislähtöistä ja ymmärrettävää viestintää hallituksen toimenpiteistä.

Jotta käyttätymistieteitä voitaisiin hyödyntää tarkoituksenmukaisesti, on tärkeää, että tämä näkökulma on läsnä politiikan valmistelun alusta loppuun saakka. Toiminnan mahdollisuuksia tulevaisuudessa ovat 1) käyttätymistieteellisen osaamisen kehittäminen valtionhallinnossa; 2) valmisteluprosessiin osallistuva ministeriövetoinen neuvonanto; ja 3) tutkitun tiedon fasilitointi.

Asiasanat käyttätymistieteet, käyttätymisen psykologia, ihmistieteet, päätöksenteko

ISBN PDF	978-952-383-190-2	ISSN PDF	2490-1164
Asianumero	VNK127:00/2020	Hankenumero	VN/20454/2020

Julkaisun osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-190-2>

Verkningsfulla val som stöd till beslutsfattandet

Slutrapport för projektet "Käyttätymistieteellinen neuvonanto" om beteendevetenskaplig rådgivning

---

Statsrådets kanslis publikationer 2021:4

Utgivare	Statsrådets kansli		
Utarbetad av	Arbetsgruppen för projektet "Käyttätymistieteellinen neuvonanto" om beteendevetenskaplig rådgivning		
Språk	finska	Sidantal	25

Referat

Genom att producera information som baserar sig på högklassig forskning om hur olika politiska och samhälleliga val, åtgärder och strategier överförs till människors vardag, erbjuder beteendevetenskaperna möjligheter att kombinera ett tvärvetenskapligt perspektiv och att öka förståelsen för mänsklig verksamhet inom andra vetenskapsområden. Forskningen har skapat riktlinjer för allt fler beteendevetenskapliga projekt och verksamhetsmodeller, även inom EU-länderna. Finland har följt detta exempel med projektet "Käyttätymistieteellinen neuvonanto" om beteendevetenskaplig rådgivning i syfte att bättre svara på de utmaningar som coronakrisen medför.

Coronakrisen har försatt samhället i en komplex och svår situation där både beslutsfattandet och kommunikationen har möjligheten och skyldigheten att effektivt påverka människors välfärd och hälsa med hjälp av aktuell information.

Projektet för beteendevetenskaplig rådgivning har lyckats i sitt uppdrag att stödja och stärka människonära och förståelig kommunikation om regeringens åtgärder.

För att beteendevetenskaperna ska kunna utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt är det viktigt att detta perspektiv är närvarande i beredningen av politiken från början till slut. Framtida verksamhetsmöjligheter är 1) att utveckla den beteendevetenskapliga kompetensen inom statsförvaltningen, 2) att ministerieledd rådgivning är en del av beredningsprocessen och 3) att främja evidensbaserad kunskap.

Nyckelord beteendevetenskaper, beteendepsykologi, humanvetenskaper, beslutsfattande

---

ISBN PDF 978-952-383-190-2

Ärendenummer VNK127:00/2020

ISSN PDF 2490-1164

Projektnummer VN/20454/2020

URN-adress <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-190-2>

Impactful choices to support decision-making Final report of the Behavioural Advisory project

---

Publications of the Prime Minister's Office 2021:4

Publisher	Prime Minister's Office		
Group Author	Working group, behavioural advisory project		
Language	Finnish	Pages	25

Abstract

Behavioural sciences provide an opportunity to combine a multidisciplinary perspective and strengthen understanding of human activity in other disciplines, producing knowledge based on high-quality research on how different political and societal choices, measures and strategies are reflected in people's everyday lives. Research has created an agenda for an increasing number of behavioural science projects and operating models, including in the EU countries. Finland has followed this example with the Behavioural Advisory project, which has aimed to improve the central government's capacity to respond to the challenges posed by the COVID-19 crisis.

The COVID-19 crisis has placed society at the forefront of complex problems and in a situation where both decision-making and communication have the opportunity and the duty to influence people's wellbeing and health effectively by making use of up-to-date information.

The Behavioural Advisory project has succeeded in its task of supporting and strengthening human-centric, easily understandable communication on government measures.

In order to make appropriate use of behavioural sciences, it is important to ensure that this perspective is present at all stages of policy preparation, from start to finish. Opportunities for future action include: 1) developing behavioural competence in central government; 2) involving ministry-led advisory work in the preparation process; and 3) facilitating further use of research-based knowledge.

Keywords behavioural sciences, behavioural psychology, human sciences, decision-making

---

ISBN PDF 978-952-383-190-2

Reference number VNK127:00/2020

ISSN PDF 2490-1164

Project number VN/20454/2020

URN address <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-190-2>

Sisältö

1	Johdatus hankkeeseen	7
1.1	Ihmislähtöisen vaikuttamisen perusteet.....	7
1.2	Kansainvälinen kokemus käyttäytymistieteen hyödyntämisestä.....	8
1.3	Hankkeen asettaminen ja tehtävät.....	9
2	Hankkeen toteutus	10
2.1	Toimintamalli ja hallinto	10
2.2	Toiminta ja tuotokset.....	10
3	Hankkeen arviointi	12
3.1	Sisäisten sidosryhmien arvioita.....	12
3.2	Työryhmän arviot.....	12
4	Suuntaviivoja lähitulevaisuudelle	15
4.1	Pohdintaa käyttäytymistieteellisen neuvonannon mahdollisuuksista	15
4.2	Toiminnan mahdollisuudet tulevaisuudessa.....	16
	Lähteet	18
	Liite 1. Työryhmän ja ohjausryhmän kokoonpano	19
	Liite 2. Rokotekattavuuteen vaikuttaminen	20
	Liite 3. Huomioita koronakriisistä käyttäytymistieteellisestä vinkkelistä hankkeen alkaessa	22
	Liite 4. Medianäkyvyys	24

1 Johdatus hankkeeseen

Koronakriisin hoidossa on ollut korostunut tarve ymmärtää ihmisten käyttäytymistä ja siihen vaikuttavia tekijöitä etenkin silloin, kun kansalaisten ohjaaminen perustuu suositukseen. Myös kansalaisten siirtymistä kohti uutta normaalia arkea, jossa korostuvat vanhasta poikkeavat toimintamallit, voidaan helpottaa, kun sovelletaan tutkimustietoa tapojen muodostumisesta. Tämän johdosta Valtioneuvoston kanslia käynnisti ajalle 1.10.2020–31.3.2021 kokeiluhankkeen, jossa kehitetään toimintamallia käyttäytymistieteellisen tiedon soveltamisesta koronakriisissä – erityisesti politiikkatoimenpiteiden käyttäytymisvaikutusten ennakoinnissa ja arvioinnissa, sekä vaikuttavan viestinnän suunnittelussa ja toteutuksessa. Pienillä valinnoilla voidaan saavuttaa suuria vaikutuksia ja nämä valinnat ovat käyttäytymistieteen hyödyntämisen kannalta erityisen merkittäviä, kohdistuen valokelan viime vuosikymmenien tutkimukseen ja sen tuottamaan tietopohjaan. Kun tarve on suurin tehdä koko yhteiskunnan kannalta hyviä päätöksiä, ei voida luottaa vain tavanomaisiin toimintamalleihin vaan on arvioitava valintoja erityisen monipuolisesti, ajantasaisesti ja vaikuttavasti.

1.1 Ihmislähtöisen vaikuttamisen perusteet

Ihmisten käyttäytymiseen voidaan vaikuttaa mm. helpottamalla heidän itsensä ja samalla yhteiskunnan kannalta hyvien valintojen tekemistä. Vaikuttamisen keinot perustuvat syvempään ymmärrykseen ihmisten käyttäytymisestä ja päätöksenteosta. Käyttäytymistieteen soveltaminen yhteiskuntapolitiikassa perustuu ajatukseen, että ihmiset eivät toimi niin johdonmukaisesti kuin yhteiskuntasuunnittelijat ovat perinteisesti ajatelleet. Ihmiset tekevät esimerkiksi markkinoinnin vaikutuksesta itselleen epäedullisia päätöksiä ja heidän valintoihinsa saattavat vaikuttaa yllättävänkin pienet muutokset valintatilanteissa. Tällaista toimintaa pystytään kuitenkin ennakoimaan empiiristen tutkimusasetelmien avulla kerätyn käyttäytymistieteellisen tiedon avulla. Kun ymmärrämme tällaiseen käyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä, pystymme luomaan vaikuttavampaa yhteiskuntapolitiikkaa. Myös yhteiskunnallisia rakenteita voidaan muokata tasa-arvoisuutta vahvistaviksi syvällisemmällä käyttäytymisen ymmärryksellä.

Ihmislähtöisempi näkökulma voi auttaa päätöksentekijöitä paremmin ennakoimaan poliittisten toimenpiteiden, kuten uusien lakien, seurauksia. Käyttäytymistieteeseen perustuva ihmisten tukeminen tai heidän käyttäytymiseensä vaikuttaminen tuo lisätyökaluja

nykyisten ohjauskeinojen, kuten informaation jakamisen, taloudellisten kannustimien ja sanktioiden sekä vahvan säätelyn rinnalle. Sen yhtenä etuna on kyky tuottaa toimenpiteitä, jotka ovat edullisia toteuttaa, tehokkaita ja valinnanvapauden säilyttäviä. Parhaimmillaan voidaan välttää liiallista säätelyä ja saada aikaan säästöjä sekä ennen kaikkea parempia ratkaisumalleja niin yksilöiden kuin yhteiskunnankin näkökulmasta.

Käyttäytymiseen vaikuttamisen lisäksi käyttäytymistieteillä on paljon annettavaa myös osana politiikkatoimenpiteiden valmistelun sykliä. Lainvalmistelijoiden ja poliitikkojen ihmiskäsitys vaikuttaa heidän asenteisiinsa ja sitä kautta siihen, millaisiksi yhteiskunnan instituutiot rakentuvat. Esimerkiksi, jos lähtökohtaisesti ihmisiä pidetään epäluotettavina, luodaan hyvin erilaista yhteiskuntaa verrattuna siihen, että ihmiset nähdään luotettavina. Todellisuutta heijastavan ihmiskuvan muodostamisessa kokeellisella tutkimuksella on runsaasti annettavaa.

1.2 Kansainvälinen kokemus käyttäytymistieteen hyödyntämisestä

Käyttäytymistieteellistä osaamista on hyödynnetty lukuisissa maissa niin Euroopassa kuin muuallakin koronakriisiin liittyvän päätöksenteon tukena kriisin alkuvaiheista lähtien. Valtaosassa EU-maista käyttäytymistieteellistä osaamista on käytetty jo aiemminkin hallinnon tukena, kuten Iso-Britanniassa systemaattisesti jo vuodesta 2010 lähtien. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö (OECD) on tukenut vuodesta 2013 lähtien eri maiden julkishallinnon instituutioiden käyttäytymistieteellisen tiedon soveltamista. OECD arvioi, että jo yli 200 eri instituutiota ympäri maailmaa hyödyntää käyttäytymistieteistä saatavaa ihmisymmärrystä toiminnassaan. Kuudessakymmenessä maassa on oma käyttäytymistieteellisen neuvonannon toimielin ja kaksi kansainvälistä instituuttia edistää toimintaa globaalisti. Useissa maissa on perustettu valtionhallinnon sisälle yksikkö, joka tarjoaa käyttäytymistieteellistä asiantuntemusta, toisissa taas itsenäinen työryhmä on vastuussa käyttäytymistieteellisen näkökulman levittämisestä eli hallinnon aloille. Tapaustutkimuksia käyttäytymistieteellisen tiedon hyödyntämisestä on tehty yli sata, yhdellätoista eri politiikkasektorilla.

Onnistuneita toimenpiteitä löytyy erityisesti terveyden, energiankulutuksen ja työllistymiseen kannustamisen parista ympäri maailmaa. Verotuksen parissa tehdyt kokeilut, jotka perustuivat ihmisten sosiaalsiin normeihin ja niiden soveltamiseen muokkaamalla verovelkojen muistutuskirjettä, tuottivat Isossa-Britanniassa satojen miljoonien puntien säästöt julkishallinnolle. Italiassa energiankulutus saatiin vähenemään muokkaamalla sähkölaskua niin, että energian kulutuksen kustannukset olivat helpommin hahmotettavissa. Costa Ricassa tehostettiin veden kulutuksen säätelyä, kun naapurustot pystyivät vertaamaan veden kulutusta toisiinsa (OECD Regulatory Policy Outlook, 2018).

1.3 Hankkeen asettaminen ja tehtävät

Käyttäytymistieteellinen neuvonanto -hanketta valmisteltiin maaliskuusta 2020 lähtien Valtioneuvoston kanslian strategiaosastolla. Hankevalmistelun tavoitteellisena lähtökohtana oli käyttäytymistieteisiin perustuvan ihmisymmärryksen parempi hyödyntäminen koronapandemiaan liittyvien toimenpiteiden valmistelussa, päätöksenteossa, viestinnässä ja toteutuksessa. Ihmislähtöinen näkökulma vahvistaisi koronapandemian parissa toimivan poliittisen johdon ja viranhaltijajohdon sekä asiantuntijoiden kykyä suunnitella, viestiä ja toteuttaa toimenpiteitä onnistuneesti erityisesti tilanteessa, jossa Covid-19:lle ei ollut lääkettä eikä rokotteita, vaan suojautuminen oli pitkälti ihmisten vapaaehtoisen toiminnan varassa. Valmisteluvaiheessa perehdyttiin muiden Euroopan maiden kokemuksiin tämänkaltaisesta toiminnasta ja pohdittiin toimintamallia, miten tätä kannattaisi tehdä Suomessa. Elokuussa 2020 kokeiluhankkeen käynnistämistä puollettiin Covid-19-koordinaatioryhmän kokouksessa ja asettamispäätöksen allekirjoitti valtioneuvoston kanslian alivaltiosihteeri Timo Lankinen 1.10.2020.

Hankkeen asettamispäätöksessä sille määriteltiin viisi päätehtävää:

1. Luodaan kokonaiskuva valtionhallinnon kyvykkyydestä soveltaa käyttäytymistieteellistä tietoa koronakriisiin liittyvien toimenpiteiden ja viestinnän valmistelussa.
2. Vahvistetaan ministeriöiden virkamiesten kyvykkyyttä tunnistaa tilanteita, joissa käyttäytymistieteellisen osaamisen soveltaminen on merkityksellistä.
3. Kootaan asiantuntijaryhmä tukemaan ministeriöitä käyttäytymistieteellisen tiedon hyödyntämisessä toimenpiteiden valmistelussa, arvioinnissa ja viestinnässä.
4. Tuotetaan helposti käyttöönotettavia ohjeistuksia ja tarkistuslistoja siitä, miten voidaan vaikuttaa ihmisten valintoihin ja tapojen muodostumiseen.
5. Arvioidaan hankkeen päättyessä syntyneiden toimintamallien käyttökelpoisuus sekä hankkeen vaikutukset.

2 Hankkeen toteutus

2.1 Toimintamalli ja hallinto

Työryhmän jäsenet valittiin ilman avointa hakua, jotta hanke saatiin nopeasti käynnistettyä (Liite 1). Asiantuntemuksen hankinta oli mahdollista tehdä suorahankintana, sillä arvioidut kustannukset olivat selvästi alle kilpailutusrajan. Hankkeen ohjausryhmä (Liite 1) kokoontui kolme kertaa hankkeen aikana: marraskuussa, tammikuussa ja maaliskuussa. Kokousten pöytäkirjat on arkistoitu VAHVA-asianhallintajärjestelmään. Ohjausryhmän jäsenet ovat myös kommentoineet työryhmän tuotoksia kokousten välillä. Hankkeen kustannuksista vastasi valtioneuvoston kanslia, josta työryhmä sai hallinnollista ja sisällöllistä tukea.

2.2 Toiminta ja tuotokset

Tehtävä 1 oli **luoda kokonaiskuva valtionhallinnon kyvykkyydestä soveltaa käyttäytymistieteellistä tietoa koronavirukseen liittyvien toimenpiteiden ja viestinnän valmistelussa**. Alkuperäisenä suunnitelmana oli toteuttaa systemaattinen kartoitus käyttäytymistieteellistä osaamista edustavien virkamiesten määrästä ja sijoittumisesta eri valtionhallinnon tehtävissä. Paikallistettuja osajia olisi tuettu ja kannustettu tuomaan käyttäytymistieteellistä ymmärrystä valmistelutyöhön sekä tarvelähtöisesti ottamaan asiantuntijatyöryhmä työn tueksi. Aiemman kokemuksen perusteella työryhmä arvioi, että osajia ei löytyisi riittävästi, jotta tällainen toimintamalli olisi mielekäs, ja kartoitus jätettiin tekemättä. Työryhmällä itsellä oli kuitenkin pääsy koronavirukseen liittyvien toimenpiteiden ja viestinnän valmisteluun osallistuviin ryhmiin, kuten sote-ministerityöryhmään, Covid-19-koordinaatioryhmään, viestinnän koordinaatioryhmään, rokoteviestinnän yhteis-palaveriin ja Suomi toimii -hankkeeseen.

Tehtävä 2 oli **vahvistaa ministeriöiden virkamiesten kyvykkyyttä tunnistaa tilanteita, joissa käyttäytymistieteellisen osaamisen soveltaminen on merkityksellistä**. Työryhmä toteutti helmi–maaliskuussa kaksi tunnin mittaista koulutustilaisuutta, jotka toteutettiin etäyhteyksien avulla. Yhteensä niihin osallistui yli 100 virkamiestä eri ministeriöistä. Kohdistettuja koulutuksia aiheesta toteutettiin myös oikeusministeriön oikeusturvapalveluiden järjestämään koulutuspäivään, joka oli ensisijaisesti suunnattu talousneuvojille sekä liikenne- ja viestintäministeriön kahdelle osastolle.

Tehtävä 3 oli **koota asiantuntijaryhmä tukemaan ministeriöitä käyttäytymistieteellisen tiedon hyödyntämisessä toimenpiteiden valmistelussa, arvioinnissa ja viestinnässä**. Tätä tehtävää pyrittiin tekemään kahdella tavalla: kysynnän ja tarjonnan pohjalta. Kysynnän pohjalta työryhmä tuki Valtioneuvoston tilannekeskusta Henkinen kriisinkestävyys -selvitysten laadinnassa, kommentoi Sosiaali- ja terveysministeriön suunnitelmia lähettää tekstiviesti kansalaisille tilanteen vakavuudesta, sekä antoi tukea julkishallinnon viestijöille niin rokoteviestinnässä kuin koronaan liittyvässä viestinnässä yleisemminkin. Tarjonnan pohjalta, eli ilman erillistä tilausta, työryhmä perehtyi keinoihin edistää rokotekattavuutta ja kirjoitti aiheesta muistion (ks. Liite 2). Työryhmä kommentoi Lasten ja nuorten harrastustoiminnan avaamisen edellytyksiä käsittelevää muistiota ja lisäsi Kansalaispulssi-kyselyyn terveystuotumiseen ja rokotuksiin liittyviä kysymyksiä. Hankkeen alkaessa laadittiin myös muistio, jossa tarkasteltiin käyttäytymistieteellisestä näkökulmasta suomalaisten toimintaa koronakriisin ensimmäisen puolen vuoden aikana: ”Huomioita koronakriisistä käyttäytymistieteellisestä vinkkelistä hankkeen alkaessa” (Liite 3). Loppuvaiheessa myös tarkasteltiin WHO:n raportin pohjalta koronaväsymys-teemaa, josta syntyi muistio (julkaistaan toukokuussa 2021).

Tehtävä 4 oli **tuottaa helposti käyttöön otettavia ohjeistuksia ja tarkistuslistoja siitä, miten voidaan vaikuttaa ihmisten valintoihin ja tapojen muodostumiseen**. Tämän tehtävän tuloksena syntyi kaksi erillistä käytännönläheistä aineistoa. Näistä ensimmäinen, ”Itseohjautuvuuden tukeminen viestinnällä” sisältää yleisluontoisempia perusperiaatteita ja ajatuksia siitä, kuinka voidaan vaikuttaa ihmisten toimintaan. Toinen, ”Muistilista koronaviestintään” puolestaan keskittyy tehokkaan koronaviestinnän perusperiaatteisiin ja on sisältönsä puolesta sovellettavissa myös muihinkin konteksteihin. Valtioneuvoston kanslian viestintä auttoi viimeistelemään aineistot selkeälukuisiksi ja visuaalisesti houkutteleviksi sekä tarjosi kanavan niiden julkiseen jakoon. Näitä aineistoja on esitelty ja tarjottu laajasti valtioneuvostossa työskenteleville viestinnän ammattilaisille sekä sosiaali- ja terveysministeriön toimijakentän viestijöille. Aineistot on käännetty kolmelle kielelle ja löytyvät oikeiden linkin [Valtioneuvoston kuvapankki – Käyttäytymistieteellinen neuvonanto](#) kautta.

Tehtävä 5 oli **arvioida hankkeen päättyessä syntyneiden toimintamallien käyttökelpoisuus sekä hankkeen vaikutukset**. Arviointi on tehty osana tätä loppuraporttia luvussa 3.

Edellä kuvattujen tehtävien lisäksi työryhmän ja ohjausryhmän jäseniä on pyydetty kommentoimaan mediaan koronakriisiin liittyviä asioita käyttäytymistieteellisestä näkökulmasta. Olemme koonneet näitä puheenvuoroja liitteeseen 4. Hankkeessa on tehty yhteistyötä myös YLE:n vetämän ”Hyvin sanottu – Bra sagt” sekä VNK:n viestinnän Suomi toimii -hankkeiden kanssa.

3 Hankkeen arviointi

Asettamispäätöksessä hankkeen yhdeksi tehtäväksi määriteltiin arvioida hankkeen päättyessä syntyneiden toimintamallien käyttökelpoisuus sekä hankkeen vaikutukset. Hankkeen lyhyen keston sekä moninaisten muiden vaikuttavien tekijöiden vuoksi on vaikeaa tarkasti eritellä hankkeen vaikutuksia. Siitä huolimatta on hankkeen päättyessä kuitenkin oppimisen kannalta hyvä yrittää arvioida, onko hankkeesta ollut hyötyä ja miten hanke on otettu vastaan. Aloitamme arvioinnin katsauksella toimituksellisen ja sosiaalisen median näkemyksiin hankkeesta, jonka jälkeen esittelemme valtioneuvoston virkakunnan palautetta. Lopuksi myös työryhmä arvioi työnsä vaikutuksia.

3.1 Sisäisten sidosryhmien arvioita

Kokeiluhanke on saanut positiivisen vastaanoton ympäri valtioneuvostoa ja hankkeen nelihenkisen työryhmän osaamisesta ollaan oltu kiinnostuneita eri ministeriöissä. Tämä on näkynyt kutsuina eri ministeriöiden osasto- ja johtoryhmäkokouksiin kertomaan aiheesta.

Erityisen myönteisesti toimintaa on suhtautunut Valtioneuvoston kanslian viestintä ja ylipäänsä viestintäosastot ministeriöissä. Tämän myötä yhteistyötä on myös tehty eniten viestinnän kanssa.

3.2 Työryhmän arviot

Hankkeen työryhmän jäsenet arvioivat hankkeen yleisiä **hyötyjä** seuraavasti:

- Kokeiluhanke on ollut hyvä alku, jolla on saatu jalansijaa ja muodostettua orastavaa kysyntää. Pitkän aikavälin vaikuttavuus syntyy systemaattisesta toiminnan kehittämisestä.
- Tietoisuus käyttäytymistieteistä ja sen mahdollisuuksista on kasvanut sekä julkisuudessa, että valtionhallinnossa annettujen haastattelujen ja toteutettujen koulutusten myötä. Lisäksi hanke on lisännyt kansalaisten ja valtionhallinnossa työskentelevien henkilöiden tietoisuutta toimenpiteiden epäsuorista käyttäytymisvaikutuksista.

- Hanke on onnistunut julkisuuden kautta ja viestintäkäytäntöihin vaikuttamalla tuomaan esiin kansalaisten omien valintojen merkitystä epidemian kulkuun tilanteessa, jossa toiminta on muutoin ollut hyvin viranomaislähtöistä.
- Käyttäytymistieteellisiä teemoja on käsitelty alusta asti asiantuntevasti ja ammattimaisesti, mikä on tärkeää oikeanlaisen toimintakulttuurin syntyminen kannalta.
- Vaikka hanke keskittyy käyttäytymistieteellisen tutkimustiedon soveltamiseen, sen osallistava ja tietoon perustuvaa päätöksentekoa korostava toimintatapa toimii yleisempänä esimerkkinä tutkimustiedon soveltamisesta julkishallinnon päätöksenteossa.
- Hankkeen valmistelu ja käynnistyminen osoittavat valtionhallinnon kyvyn uudistua ja ottaa käyttöön uusia lähestymistapoja. Tämä voi rohkaista aloitteellisuuteen jatkossakin.

Työryhmän jäsenten mielestä **toimintamalliin** liittyy seuraavia **kehityskohteita**:

- Nykyisessä mallissa resursointi ei riitä syvälliseen paneutumiseen. Käyttäytymistieteellisen tiedon vaikuttava hyödyntäminen edellyttäisi kokopäiväistä työskentelyä ja ryhmää, jossa olisi mahdollisuus keskittyä ensisijaisesti tähän työskentelyyn. Lisäksi kokopäiväisen ryhmän avulla osaaminen siirtyisi eteenpäin mahdollisista henkilövaihdoksista huolimatta.
- Nykyisillä resursseilla ei päästä optimaaliseen kustannusvaikuttavuuteen, mutta nykytilanteessa ei kannata myöskään ylliresursoida, koska yhteistyöhankkeiden synnyttäminen ministeriöiden ja virastojen kanssa vaatii aikaa. Sisältöasioiden ja itse työn tekemisen lisäksi resurssia on hyvä olla käyttäytymistieteellisen toiminnan johtamiseen ja kehittämiseen.

Toimintaan liittyviksi kehityskohteiksi koettiin seuraavat asiat

- Käyttäytymistieteellisen neuvonannon toimintamuotojen selventäminen on tarpeen. Toiminnan kannalta ei ollut selkeää, ovatko asiantuntijat reservissä valmiina osallistumaan lainsäädännön ja toimeenpanon valmisteluun sekä kommentoimaan meneillä olevaa valmistelua vai toivotaanko oma-aloitteista selvitystyötä. Alkuhankkeen aikana molempia työmuotoja käytettiin työskentelyssä. Käyttäytymistieteellisellä neuvonannolla ei ole vielä selkeää poliittista mandaattia tai ohjausta. Onkin tärkeää tulevaisuudessa vielä selkeyttää, kenelle tehdään, miksi tehdään, ja mitä tehdään.
- Käyttäytymistieteellisen neuvonantoryhmän osaaminen ilman konkreettista työskentelyotetta ei välttämättä erotu muusta valtionhallinnon sisällä tehtävästä vaikuttavuusarvioinnista. Jokaisen lain ja asetuksen tarkoitus on vaikuttaa käyttäytymiseen. Vielä olisi kehitettävää siinä, kuinka käyttäytymistieteellinen neuvonta erottuisi jo nyt tehtävästä käyttäytymisvaikutusten arviointiin tähtäävästä työstä.

- Hankkeessa on tehty oikeanlaisia sisältöjä, mutta haasteena on ollut, miten tavoittaa oikeat kohdeyleisöt ja päättäjät.
- Voiko uskallus hyödyntää neuvonantoa olla yhteydessä neuvonannon ja neuvonantajien uskottavuuteen? Neuvoja voi olla helpompi hyödyntää, jos ne perustuvat neuvonantajan omaan tutkimukseen/sisältöosaamiseen asiasta.
- Käyttäytymistieteellistä ymmärrystä ihmisten toiminnasta pystyttäisiin hyödyntämään merkittävästi paremmin, jos sitä odotettaisiin vahvemmin tehäväksi osana toimenpiteiden ja lakihankkeiden valmistelua ja vaikuttavuusarviointia. Tämä vaatisi virallisia prosessien ohjeistuksia ja vaatimuksia.

Hankkeessa pyrittiin keskittymään koronakriisiin. Toimikauden jälkeen työryhmä arvioi erikseen, mitä annettavaa käyttäytymistieteellisellä neuvonannolla olisi voinut olla korona-kriisiin vielä nykyistä enemmän:

Käyttäytymistieteellinen neuvonanto -toiminta on kriisitilanteissa tehokkaimmillaan silloin kun on olemassa:

1. *Toimintakulttuuri, jalansija ja toimiva yhteistyö valmistelussa ja virkamieskunnassa;*
2. *Aktiivinen julkishallinnon KT osaamisverkosto;*
3. *Resurssit johtaa toimintaa ja toimia tehokkaasti;*
4. *Käyttäytymistieteellinen tilannekuva: pitkän aikavälin seuranta- ja ennakoititietoa (kysely- ja haastattelututkimukset);*
5. *Mahdollisuus tuottaa tilannekohtaista tutkimustietoa tarkkoihin kysymyksiin kenttäkokein ja haastattelututkimuksilla;*
6. *Toimiva yhteistyö yliopisto- ja tiedekentän kanssa kotimaassa ja kansainvälisesti;*
7. *Näkyvyys ja vaikutuskanavat julkisuudessa.*

Näillä edellytyksillä KT-toiminta voi tuottaa laadukasta tietoa päätöksenteon, viestinnän ja kriisijohtamisen tueksi. Kriisin vaikutukset kansalaisiin olisivat paremmin tiedossa, jolloin jälleenrakennuksen strategiaa ja toimenpiteitä voitaisiin suunnitella etupainotteisesti, oikeudenmukaisesti, kohdenetusti, tehokkaasti ja kustannuksia säästäen.

4 Suuntaviivoja lähitulevaisuudelle

4.1 Pohdintaa käyttäytymistieteellisen neuvonannon mahdollisuuksista

Kun puhutaan käyttäytymistieteiden soveltamisesta yhteiskunnallisessa kontekstissa, alkuvaiheessa korostuu käytännöllisyyden ja helposti hahmotettavan toiminnan vuoksi ”tuuppausnäkökulma”, jossa pienillä muutoksilla voidaan vaikuttaa esimerkiksi oletusvalintoihin tai viestintään. Viime aikoina käyttäytymistieteellisen neuvonannon piirissä suuntautuminen on kansainvälisesti ollut entistä enemmän kohti laajempaa näkemystä käyttäytymistieteiden roolista. Samalla on korostettu pitempiäaikaisen yhteistyön merkitystä ja tarvetta välttää liiallisia lupauksia. Jotta käyttäytymistieteitä voitaisiin hyödyntää tarkoituksenmukaisesti, on tärkeää että ne ovat läsnä politiikan valmistelun alusta loppuun saakka (Baggio et al., 2021). Käyttäytymistiede tarjoaa kokonaisvaltaisen näkymän käyttäytymiseen, ympäristöön, ihmisten väliseen toimintaan ja eri järjestelmien väliseen dynamiikkaan.

Kokeiluhankkeen tavoitteena oli *kehittää ja kokeilla käytännössä, miten käyttäytymistieteellistä tietoa voidaan [a] soveltaa koronakriisin hoitoon liittyvien politiikkatoimien valmistelussa ja [b] käyttäytymisvaikutusten arvioinnissa sekä [c] viestinnän suunnittelussa ja [d] toteutuksessa*. Hankkeessa päädyttiin kuitenkin keskittymään lähinnä kohtiin *c* ja *d*, yksittäisissä toimeksiannoissa pintapuolisesti kohtaan *b*, eikä juuri lainkaan kohtaan *a*. Niin kutsutuissa kompleksisissa, keskinäisriippuvaisissa järjestelmissä – joihin luetaan käytännössä kaikki inhimillistä käyttäytymistä sisältävät yhteiskunnan osat – ilmiöt ovat systeemisesti yhteydessä toisiinsa takaisinkytkentämekanismien kautta, ja voivat esimerkiksi vahvistaa, heikentää tai estää toisiaan (Bradley et al., 2020; Sahin et al., 2020). Tällaisista itseään ruokkivista kierteistä ja dominoefekteistä aiheutuu vaikeasti ennustettavia yhteiskunnallisia ilmiöitä, jotka näyttävät esimerkiksi politiikkatoimien odottamattomina sivuvaikutuksina. Siksi onkin ongelmallista keskittyä lähes puhtaasti viestintään, joka ei luonnollisesti tapahdu tyhjiössä ja jossa ajalla, paikalla, ympäristöllä ja historialla on suuri merkitys. Neuvonannon suuretkin vaikutukset viestinnän tehoon voivat helposti huuhtoutua näkymättömiin, mikäli kokonaisstrategia vaatii ihmisiltä jatkuvaa henkilökohtaisten resurssien ehdyttämistä.

Tässä mielessä edellä mainittu kohta *a*, käyttäytymisnäkökulma politiikkatoimenpiteiden valmistelussa, tulisi ottaa vakavaan harkintaan. Tällä hetkellä on jo suuri määrä tieteellistä kirjallisuutta ns. segmentaatio- tai eliminaatiostrategiasta, joka on esitetty laaja-alaisesti tarkasteltuna optimaalisena vasteena koronakriisiin (Baker et al., 2020; Fineberg, 2020; Heywood & Macintyre, 2020; Iwata & Aoyagi, 2021; Siegenfeld & Bar-Yam, 2020), aiheuttaen vähiten vahinkoa sekä terveydelle, että taloudelle – eliminaatiostrategiaan tähtäävissä maissa tai maiden sisäisissä osissa esimerkiksi maan sisäinen liikkuvuus ja palvelujen käyttö on huomattavasti suurempaa kuin muita lähestymistapoja noudattavissa maissa (Blakely et al., 2021; Philippe & Marques, 2021). Niin kutsuttua pandemia-*väs*ymystäkään tarkastellessa ei ole perusteltua ohittaa kokonaisstrategiaa, joka minimoisi ihmisten *tarpeen* käyttää jatkuvasti fyysisiä ja kognitiivisia resurssejaan suojautumiseen, sekä sietää epävarmuutta tulevista sulkutoimista, rokotuskampanjan ajoittumisista ja tartuntatilanteen nopeasta heikkenemisestä uusien virusvarianttien myötä. Käyttäytymistieteellinen neuvonanto voi auttaa tällaisten selkeän tavoitteen sisältävien strategioiden jalkauttamisessa.

Sosiaalitieteiden ytimessä on päätellä, *millaiset tapahtumat ovat mahdollisia* sen sijaan, että pyrittäisiin tarkasti ennustamaan tulevia skenaarioita. Kysymys “mitä tulee tapahtumaan” on usein huomattavasti vaikeampi kuin “miten tulisi toimia” – esimerkiksi monettakaan suomalaiset tuskin odottavat tulipalooa, mutta silti lähes kaikilla on kotivakuutus. Tieteellisen tiedon keskusteluttaminen päättäjillä, sekä epävarmuustekijöiden ja systeemisten uhkakuvien kartoittaminen valmiuden ja kriisinkestävyyden parantamiseksi – erityisesti globalisoitumisen myötä odotettavissa olevien ääri-ilmiöiden tapauksessa (Flyvbjerg, 2020) – saattaa olla hedelmällistä maaperää käyttäytymistieteellinen neuvonanto -toiminnalle. Yksi käyttäytymistieteellisen neuvonannon rooleista voisikin olla toimiminen sekä itsenäisesti, että osana monitieteellistä riskinhallintayhteisöä sekä WHO:nkin kehitystarpeeksi esitetyn (Wenham, 2021) varovaisuusperiaatteen fasilitoijana. Mikäli tällä ehkäistäisiin yhdenkin odotettavissa olevan (Cirillo & Taleb, 2020; Rauch & Bar-Yam, 2006) ja globaalisti tuhoisan pandemian vaikutukset, kustannus-hyöty-suhde olisi mahdollisesti todella merkittävä. Yhteiskunnallista kokonaiskestävyyttä voitaisiin kehittää esimerkiksi riskinhallinnan harhojen (Hansson, 2004) esiintuomisessa osana ihmislähtöistä politiikkaa.

4.2 Toiminnan mahdollisuudet tulevaisuudessa

Esittelemme lopuksi kolme mahdollista skenaariota käyttäytymistieteiden soveltamisesta julkishallinnossa. Kuten edellisessä luvussa tuli esiin, myös sosiaalitieteet kuuluvat käyttäytymistieteellisen toiminnan pariin. Yksinkertaisuuden vuoksi jatkossa voisikin puhua laajasti ihmistieteiden soveltamisesta, sillä siitä toiminnassa on kuitenkin kyse. Skenaariot on kuvattu ja esitetty tässä toisistaan irrallisina, mutta todellisuudessa ne eivät ole toisensa poissulkevia vaan yhdisteltävissä tarpeiden ja käytettävissä olevien resurssien mukaisesti.

1. Käyttätymistieteellisen osaamisen kehittäminen valtionhallinnossa

Ihmistieteisiin liittyvä osaaminen on vahvasti esillä valtionhallinnon virkamiesten koulutuksessa, mutta käyttätymistieteellinen näkökulma ei tule useinkaan esille valmistelussa ja päätöksenteossa. Osaksi tämä liittyy todennäköisesti siihen, että käyttätymistieteiden soveltaminen hallinnon alueella on verrattain uutta ja kokemustietoa ei sen toimivuudesta ole kertynyt. Valtioneuvostoon sijoitetulle toiminnalle koulutuksista vastaaminen ja osaamisen kehittäminen ovat luonteva osa toimenkuvaa, ottaen huomioon, että sisältöosaaminen on kuitenkin vahvasti läsnä ministeriöissä.

2. Valmisteluprosessiin osallistuva ministeriövetoinen neuvonanto

Politiikkatoimenpiteiden sykli koostuu kuudesta läheisesti toisiinsa liittyvästä vaiheesta: 1) politiikan suunnittelu ja valmistelu; 2) hyväksyminen; 3) vaikutusten arviointi; 4) täytäntöönpano; 5) soveltaminen sekä 6) seuranta ja arviointi (EU:n Better Regulations Framework). Koska ihmistieteellisellä ymmärryksellä on annettavaa kaikissa vaiheissa, olisi arvokasta saada tätä näkökulmaa mukaan alusta loppuun. Tällöin luontevaa olisi siirtää painopistettä ministeriöihin, jolloin ihmistieteellinen osaaminen ja sisältöosaaminen kohtaisivat työskentelyssä.

Toiminnan hajauttamista voisi jatkaa valtionhallinnon rajojen ulkopuolelle ja luoda yhteistyöverkostoja virastojen ja alueiden välillä, joissa kaikissa toimisi käyttätymistieteen asiantuntijoita. Nämä paikalliset itsenäisesti toimivat neuvonantoryhmät olisivat erityisen kykeneviä toimimaan paikallisella tasolla ja voisivat jakaa keskenään parhaita käytäntöjä.

3. Tutkitun tiedon fasilointi

Ihmistieteellinen lähestyminen ytimessä on tutkimus ja tiedolla vaikuttaminen (ennakointi-, seuranta-, nykytila-, -vertailu ja kokemustieto) eli erilaisen tutkimus- ja koeasetelmien osaaminen ja käyttäminen. Hankkeen aikana nousi esiin, että julkishallinnon tapa tutkia kriisin aikana käyttätymistä tai koota muiden tutkimuksia oli puutteellinen. Tätä puutetta voisi paikata toiminta, joka keskittyisi kokoamaan tutkimustietoa ja analysoimaan sitä mahdollisimman puolueettomana toimijana. Se voisi myös paikata tutkitun tiedon puutteita tuottamalla omaa tutkimusta tai käynnistämällä tiedon tuotantoa. Näin toimimalla pystyttäisiin paremmin hyödyntämään kriisin tarjoamat oppimismahdollisuudet. Toiminnan kannalta arvokasta voisi olla myös tukea paikallisia kokeiluita, joiden kokemuksista voi olla valtakunnallista hyötyä.

LÄHTEET

- Baggio, M., Ciriolo, E., Marandola, G., & van Bavel, R. (2021). The evolution of behaviourally informed policy-making in the EU. *Journal of European Public Policy*, 1–19. <https://doi.org/10/gjqpdz>
- Baker, M. G., Wilson, N., & Blakely, T. (2020). Elimination could be the optimal response strategy for covid-19 and other emerging pandemic diseases. *BMJ*, 371, m4907. <https://doi.org/10/ghqk9h>
- Blakely, T., Thompson, J., Bablani, L., Andersen, P., Ouakrim, D. A., Carvalho, N., Abraham, P., Boujaoude, M.-A., Katar, A., Akpan, E., Wilson, N., & Stevenson, M. (2021). Determining the optimal COVID-19 policy response using agent-based modelling linked to health and cost modelling: Case study for Victoria, Australia. *MedRxiv*, 2021.01.11.21249630. <https://doi.org/10/gjh8x5>
- Bradley, D. T., Mansouri, M. A., Kee, F., & Garcia, L. M. T. (2020). A systems approach to preventing and responding to COVID-19. *EClinicalMedicine*, 21. <https://doi.org/10/ggrdhs>
- Cirillo, P., & Taleb, N. N. (2020). Tail risk of contagious diseases. *Nature Physics*, 16(6), 606–613. <https://doi.org/10/ggxf5n>
- DellaVigna, S., & Linos, E. (2020). *RCTs to Scale: Comprehensive Evidence from Two Nudge Units* (No. w27594; p. w27594). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w27594>
- Fineberg, H. V. (2020). Ten Weeks to Crush the Curve. *New England Journal of Medicine*, 382(17), e37. <https://doi.org/10/drwd>
- Flyvbjerg, B. (2020). The law of regression to the tail: How to survive Covid-19, the climate crisis, and other disasters. *Environmental Science & Policy*, 114, 614–618. <https://doi.org/10/gjkjwz>
- Hansson, S. O. (2004). Fallacies of risk. *Journal of Risk Research*, 7(3), 353–360. <https://doi.org/10/c7567q>
- Heywood, A. E., & Macintyre, C. R. (2020). Elimination of COVID-19: What would it look like and is it possible? *The Lancet Infectious Diseases*, 20(9), 1005–1007. <https://doi.org/10/gg7nxc>
- Iwata, K., & Aoyagi, Y. (2021). Elimination of covid-19: A practical roadmap by segmentation. *BMJ*, n349. <https://doi.org/10/gjqpxt>
- Philippe, C., & Marques, N. (2021). *The Zero Covid strategy protects people and economies more effectively* (p. 28). Institut Économique Molinari. https://www.institutmolinari.org/wp-content/uploads/sites/17/2021/03/etude-zero-covid2021_en.pdf
- Rauch, E. M., & Bar-Yam, Y. (2006). Long-range interactions and evolutionary stability in a predator-prey system. *Physical Review E*, 73(2), 020903. <https://doi.org/10/d9zbc4>
- Sahin, O., Salim, H., Suprun, E., Richards, R., MacAskill, S., Heilgeist, S., Rutherford, S., Stewart, R. A., & Beal, C. D. (2020). Developing a Preliminary Causal Loop Diagram for Understanding the Wicked Complexity of the COVID-19 Pandemic. *Systems*, 8(2), 20. <https://doi.org/10/gjmt9q>
- Siegenfeld, A. F., & Bar-Yam, Y. (2020). The impact of travel and timing in eliminating COVID-19. *Communications Physics*, 3(1), 1–8. <https://doi.org/10/ghh8hg>
- Wenham, C. (2021). What went wrong in the global governance of covid-19? *BMJ*, 372, n303. <https://doi.org/10/gh225m>

Liite 1. Työryhmän ja ohjausryhmän kokoonpano

Työryhmä:

- Erityisasiantuntija Markus Kanerva, VNK (projektipäällikkö)
- Akatemiaturkija Lauri Sääksvuori, Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos
- Psykologian tohtori Ville Ojanen
- Sosiaalipsykologian väitöskirjatutkija Matti Heino

Ohjausryhmä:

- Valtiosihteeri Maria Kaisa Aula (VM)
- Valtiosihteeri Ville Kopra (TEM)
- Osastopäällikkö Seppo Määttä (VNK)
- Johtaja Pasi Pohjola (STM)
- Liikenneneuvos Anna Similä (LVM)
- Pääjohtaja Olli-Pekka Heinonen (OPH)
- Apulaisviestintäjohtaja Päivi Paasikoski (VNK)
- Viestintäjohtaja Elina Ravantti (UM)
- Johtava asiantuntija Anna Rotkirch (VNK)
- Apulaisprofessori Nelli Hankonen (HY)
- PsT, dosentti Pilvikki Absetz (freelance)
- PhD Tiina Likki (freelance)

Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi Seppo Määttä ja sihteerinä Markus Kanerva.

Työryhmän jäsenille, joilla ei ollut voimassa olevaa työsuhdetta valtionhallinnon piirissä toimivaan organisaatioon, maksettiin tuntikirjanpidon perusteella tuntipalkkaa, joka oli 40 euroa tunnissa. Ohjausryhmän jäsenet osallistuivat pääosin virkatyönsä puitteissa, mutta ilman virkasuhdetta toimiville vapaille tutkijoille maksettiin kokouspalkkio, joka oli 190 euroa kokoukselta.

Liite 2. Rokotekattavuuteen vaikuttaminen

9.3.2021 / Sääksvuori & Kanerva

Suorat toimenpiteet tehokkain tapa kasvattaa rokotekattavuutta

Koronavirusrokotteiden jakelu on päässyt käyntiin ja jatkunee ainakin vuoden 2021 kesän loppuun asti. Asiantuntija-arvioiden mukaan laumasuoma koronavirusautia vastaan edellyttäneen noin 60-90 prosentin rokotekattavuutta. Tässä muistiossa arvioidaan, kuinka rokotekattavuuteen voidaan vaikuttaa erityisesti työikäisessä väestössä, joka ei kuulu vakavan koronavirusautin riskiryhmiin.

Viranomaisten erityyppiset mahdollisuudet vaikuttaa rokotekattavuuteen voidaan jakaa kolmenlaisiin toimiin:

1. suostutteluun, jonka avulla pyritään vaikuttamaan kansalaisten asenteisiin ja uskomuksiin rokotteista,
2. sosiaalisen kontekstin merkitystä korostaviin toimenpiteisiin, ja
3. suoriin ihmisten käyttäytymiseen vaikuttaviin toimiin (Brewer et al., 2017).

Aiheesta kertyneen tutkimusnäytön perusteella voidaan todeta, että

1. Kansalaisten suostuttelu ja uskomusten muuttamiseen pyrkivä viestintä on tehotonta - ei kuitenkaan sinällään haitallista.
2. Sosiaalisten normien ja rokotteiden ottamisen positiivisten ulkoisvaikutusten korostamisella saattaa olla pieni positiivinen vaikutus rokotekattavuuteen. Tutkimusnäyttö tämän vaikutuskanavan puolesta on kuitenkin heikkoa.
3. **Tehokkain tapa rokotekattavuuden kasvattamiseksi ovat suorat toimenpiteet käyttäytymiseen vaikuttaviin tekijöihin.** Tällaisia toimenpiteitä ovat muun muassa suorat kehotukset, henkilökohtaiset muistutukset ja ihmisten puolesta tehdyt ajanvaraukset (defaults). Suomalaisessa tutkimuksessa yksinkertaisella henkilökohtaisella muistutuksella on osoitettu olevan huomattavan suuri vaikutus myös henkilöihin, jotka eivät ole ottaneet mitään rokotteita aiempina vuosina (Sääksvuori et al., 2020).

Milkman et al. (2021) testaavat erilaisten muistutustekstiviestien tehoa laajassa satunnaistetussa kenttäkokeessa Yhdysvalloissa. Tutkimuksessa suurin vaikutus rokotuskattavuuteen saatiin viestisisällöillä, jotka korostivat vastaanottajan henkilökohtaista suhdetta terveydenhuoltoon ("olemme varanneet rokotteiden sinua varten") ja vastasivat henkilön odotuksia terveydenhuollon viestintätavoista (muodolliset ja neutraalit viestit ilman yllätyksiä, turhaa puhekielisyyttä tai räikeää visuaalisuutta)

Tämän ohella yksinkertaisilla logistisilla tekijöillä tiedetään olevan huomattava vaikutus rokotekattavuuteen. On täysin oleellista, missä ja milloin rokotteita on saatavilla. Esimerkiksi tuleeko hoitaja vielä kotona asuvien vanhusten kotiin, vai edellytetäänkö vanhusten ja heitä hoitavien omaisten lähtevän hakemaan rokotteet paikalliselta terveysasemalta. Työikäisten kohdalla rokottautuminen helpottuisi, jos rokotteiden saisi työpaikoille tai rokotusaikoja olisi tarjolla ilta- ja viikonloppu-aikaan. Mitä helpommaksi rokottautuminen tehdään, sitä todennäköisemmin myös huonosti motivoitunut tai välinpitämätön työikäinen päätyy ottamaan rokotteiden.

Syöpien joukkoseulontaohjelmat Suomessa pohjautuvat jo henkilökohtaisiin kutsuihin. Esimerkiksi kohdunkaulan syövän seulontaohjelman aloittamisen jälkeen kuolemat kyseiseen syöpään ovat vähentyneet 80 prosentilla. Osallistumisaktiivisuus seulontaan kuitenkin vaihtelee kuntatasolla 61-79 prosentin välillä riippuen siitä, miten kutsu on esitetty. **Tutkitusti korkein osallistumisaktiivisuus saadaan, kun henkilökohtaisessa kutsussa on valmiiksi varattu aika ja paikka.** (Syöpäjärjestöt, 2018).

9.3.2021 / Sääksvuori & Kanerva

LÄHTEET

Brewer, Noel T., Gretchen B. Chapman, Alexander J. Rothman, Julie Leask, and Allison Kempe. "Increasing vaccination: putting psychological science into action." *Psychological Science in the Public Interest* 18, no. 3 (2017): 149-207. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29611455/>

Milkman, Katherine L., Mitesh S. Patel, Linnea Gandhi, Heather Graci, Dena Gromet, Hung Ho, Joseph Kay et al. "A mega-study of text-based nudges encouraging patients to get vaccinated at an upcoming doctor's appointment." (2021). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3780267

Syöpäjärjestöt. "Syöpäseulontaan osallistumisessa merkittäviä alueellisia eroja". Julkaistu 6.2.2018. Luettu 9.3.2021. <https://www.syopajarjestot.fi/ajankohtaista/tiedotteet/syopaseulontaan-osallistumisessa-merkittavia-alueellisia-eroja/>

Sääksvuori Lauri, Cornelia Betsch, Hanna Nohynek, Heini Salo Jonas Sivelä, Robert Böhm "Information nudges for influenza vaccination: Evidence from a large-scale cluster-randomized controlled trial", (2020) *Submitted*.

Liite 3. Huomioita koronakriisistä käyttäytymistieteellisestä vinkkelistä hankkeen alkaessa

20.10.2020 / Kanerva

Huomioita koronakriisistä käyttäytymistieteellisestä vinkkelistä hankkeen alkaessa

Turvallisuuden tunnetta edistää erityisesti mahdollisuus toimia itse aktiivisesti oman tilanteensa hyväksi. Tätä käyttäytymisilmiötä kannattaisi jatkossa hyödyntää paremmin osana rajoitustoimien kokonaisuutta. Epävarmuutta poistavat parhaiten selkeät, yksinkertaiset viestit, ohjeet ja säännöt, jotka eivät jätä tulkinnan varaa.

Liikenteessä käytettyä STOP-merkkiä on helppo tulkita: pysäytä autosi merkillle. Se ei jätä autoilijalle tulkinnan varaa liittyen sääolosuhteisiin, valaistukseen tai muuhun liikenteeseen. Jos autoilija ei noudata liikennemerkin kehotusta, hän ei ole joko havainnut merkkiä tai ei välitä siitä, ja asettaa itsensä ja muut liikenteessä varaan.

STOP-merkki on esimerkki selvärajaisesta ohjeesta tai säännöstä, joka psykologien mukaan on tehokas, koska siihen liittyy hyvin vähän epävarmuustekijöitä tai tulkinnanvaraa. Selvärajaisten sääntöjen käsittely vaatii ihmisiltä hyvin vähän kognitiivisia resursseja. Toisaalta selkeät säännöt helpottavat kykyä arvioida, kuinka muut ihmiset noudattavat niitä, ja näin ne synnyttävät sosiaalista painetta noudattaa sääntöä.

Koronan liittyvien rajoitustoimenpiteiden epäselvä viestintä ja toimenpiteiden muuttaminen epäsäännöllisin väliajoin ovat yhdessä tehneet rajoituksista epätarkkoja ja siksi hankalammin noudettavia. Esimerkiksi Helsinki, Espoo ja Vantaa antoivat 29.9. suosituksen, että 15 vuotta täyttäneet käyttäisivät kasvomaskia kaikissa kaupungin palveluissa aina, kun lähikontakteja ei voida välttää. Ohjeen sivulause, ” - - kun lähikontakteja ei voida välttää”, jättää asiakkaille tulkinnanvaraa ja tekee ohjeesta myös hankalammin valvottavan. Asiakkaiden on vaikea myös ennakoita, tarvitseeko varautua maskilla vai ei. Selkeämpää olisi luoda käytäntö, että aina asioidessa tulee käyttää maskia.

Yksi tunnetuimmista ja voimakkaimmista sosiaalipsykologista ilmiöistä on laumakäyttäytyminen, josta puhutaan myös joukkopaineena. Mitä useampi toimii samalla tavalla, sen todennäköisemmin muut alkavat käyttäytyä samalla tavalla. Rajoitustoimenpiteiden noudattaminen on sitä helpompaa, mitä useamman tiedämme tai uskomme seuraavan niitä.

Kansalaispulssi-kyselytutkimuksessa on seurattu suomalaisten mielialoja koronakriisin aikana. Laumakäyttäytymisteorian valossa on ollut erittäin kiinnostavaa seurata, miten vastaukset kysymykseen ”Kuinka hyvin muut ihmiset noudattavat viranomaisten ohjeita” suhteutuvat kysymykseen ”Kuinka hyvin noudatat viranomaisten ohjeita”. Toistaiseksi vastaajat ovat kokeneet, että selvästi useampi noudattaa ohjeita huonommin kuin he itse tekevät. Tässä yhteydessä on hyvä huomioida, että mitä ihmiset sanovat tekevänsä ei ole sama asia kuin mitä he todellisuudessa tekevät monestakaan syystä. Silti tämä kysymyspari saa pohtimaan, ovatko suomalaiset poikkeuksellisen itsenäisiä toimijoita, vai onko odotettavissa, että tulemme lähitulevaisuudessa käyttäytymään, kuten kuvittelemme muiden käyttäytyvän.

Keväällä 2020 suositukset purivat suomalaisiin yllättävän voimallisesti. Kun esimerkiksi ministerit suosittelivat, että vappuna ei ole syytä kokoontua juhlimaan, Kaivopuiston vappupiknikin jätti väliin jopa seurueet, jotka olivat kokoontuneet siellä vuosikymmenien ajan. Kymmenet tuhannet juhlijat jäivät kotiin ja kohtasivat virtuaalisesti. Tuo oli aikaa, jolloin vielä **kohtasimme kriisin yhteisenä rintamana ja jolloin tilanteen vakavuutta korosti harvoin käytetty poikkeustilalaki**.

Rajoitustoimenpiteet keväällä toimivat vahvemmin kuin terveydenhuollon asiantuntijat osasivat toivoa ja kesää kohti korona näytti olevan lähes taltutettu. Kun rajoitustoimenpiteitä purettiin, ihmiset purkivat omia henkilökohtaisia rajoitteitaan. Sitä mukaa kun huvipuistot ja terassit avautuvat, ihmiset avasivat kotinsa sukujuhlille ja autonsa ovet kimppekyydeille. Tässä vaiheessa viranomaisten varovaiset pyynnöt arvioida ”onko sinne ulkomaille ihan pakko lähteä” kaikuivat kuroille

20.10.2020 / Kanerva

korville. "Mikä ei ole kielletty, on sallittua" -sanonta kuvaa osuvasti ihmisten käyttäytymistä. **Rajoitustoimenpiteillä on välittömien vaikutusten lisäksi arvoa myös moraalisen kompassina ja vertailupisteinä omille päätöksille.**

Loppukesästä lähtien on yleisesti päivitelty, kuinka lepsusti ihmiset suhtautuvat esimerkiksi suosituksen fyysisten välimatkojen pitämiseen. Todellisuudessa on vaikea arvioida, kuinka iso lepsuilijoiden ryhmä on, varsinkaan suhteessa hyvin käyttäytyviin. **Lepsuilijoihin on paljon helpompi kiinnittää huomiota** kuin koteihinsa tai vapaa-ajanasunnoille perheensä seuraan vetäytyviin, verkkokaupasta ruokansa tilaaviin kuuliaisiiin kansalaisiin.

On toki mahdollista, että ihmiset väsyvät seuraamaan ohjeita esimerkiksi fyysisten etäisyyksien pitamisestä ja sosiaalisiin tilaisuuksien osallistumisesta. Kansalaispulsseissa koko ajan pienempi osuus kertoo noudattavansa viranomaisten ohjeita hyvin: kriisin alkuvaiheessa huhtikuussa heitä oli 59 % vastaajista, syyskuun puolivälissä 37 %.

Kun eri maissa päättäjät pohtivat eristystoimien aloittamista, keskusteluissa nousi esiin huoli siitä, kuinka kauan ihmiset jaksavat olla eristyksissä. Pelättiin mahdollista "käyttäytymisväsymystä", joka voisi iskeä juuri silloin, kun olisi kaikkein kriittisin vaihe jaksaa elää eristyksissä. Tämä ajatus on hyvin intuitiivinen ja siihen viitattiin esimerkiksi Iso-Britanniassa. Koska sille ei löydy tieteellistä tukea, sadat tutkijat esittivät yhteisessä adressiin huolensa päätöksenteon tietopohjan laadusta. Näyttöä olisi puolestaan sille, että ihmiset, jotka ovat äärimmäisen sopeutuvia eläimiä, tottuvat uusiin käytänteisiin eli ns. uuteen normaaliin. **Uuteen normaaliin sopeutuminen vaikeutuu, jos välillä annetaan mahdollisuus kuvitella paluusta vanhaan normaaliin**, puhumattakaan mahdollisuudesta toimia jälleen vanhan normaalin tavoin.

Käyttäytymisväsymyksen rinnalla kannattaa tarkastella "samaistuttava uhri" -psykologista ilmiötä. Aiemmista kriiseistä tiedämme, että ihmiset turtuvat nopeasti uutisiin kasvavista uhriluvuista etenkin, kun kriisi on maantieteellisesti kaukana tai uhreihin on muuten vaikea samaistua. Jos näin ei olisi, satoja tuhansia kuolonuhreja vaatineet nälänhädät olisivat saaneet enemmän apua. Koronakriisin keväänä tai myöhemminkään, meidän eteemme ei medioissa ole tuotu suomalaisia koronan uhreja. Kun uhrimäärä on jäänyt, onneksi, myös alhaiseksi, hyvin harva tuntee henkilökohtaisesti tai edes tietää ketään koronaan kuolleita. Tämä vähentää pelkoa koronaan kohtaan. Vaikka hirvikolareita tapahtuu vuodessa vain noin 2000, vuosien aikana sen on kohdannut jo niin moni, että me kaikki tunnemme useita henkilöitä, jotka ovat sen kokeneet ja osaamme sitä pelätä.

Jos riskiä saada korona tarkastellaan rationaalisesti todennäköisyyksien valossa, terveen ihmisen ei pitäisi olla sairastumisestaan kovin huolissaan. Uusien tapausten ilmaantuvuus väestöön suhteutettuna oli 18,2 tapausta 100 000 asukasta kohden 26.9. tarkasteltuna. Tämä tarkoittaisi sitä, että pitäisi tavata 5500 ihmistä, jotta olisi varmasti kohdannut, jonkun jolla on korona. Vertailun vuoksi Suomen kuntien mediaanikoko on tällä hetkellä 6066 henkeä, eli puolet Suomen kunnista on tällä hetkellä alle 6066 asukkaan kuntia. **Ihmisten tavasta käsitellä pieniä todennäköisyyksiä tiedetään, että ihmiset pyöristävät ne helposti nollassi.** Tähän nähden suomalaiset ovat toimineet toistaiseksi erittäin vastuullisesti ja huomioineet muut hyväksyessään ja seuratessaan rajoitustoimia. Riskiarvioon vaikuttaa toki muutkin tekijät kuin tarttumisen todennäköisyys, kuten tieto sairauden vakavuudesta tai kuinka helposti sen voi tartuttaa lähipiirilleen.

Koronaan liittynyt viranomaisten viestintä ja päätöksenteko eivät täysimääräisesti ole onnistuneet poistamaan ihmisten kokemaa epävarmuutta - varmasti johtuen siitä, että viranomaisillakaan ei ole ollut selviä vastauksia useaan kysymykseen. Kuten todettu, epävarmuutta poistaa parhaiten selkeät, yksinkertaiset ohjeet ja säännöt, jotka eivät jätä tulkinnan varaa. Oikea-aikaiset muistutukset, vaikkapa maskien käytöstä tai käsihygienista, helpottavat oikeiden valintojen tekemistä. **Turvallisuuden tunnetta edistää erityisesti mahdollisuus toimia itse aktiivisesti oman tilanteensa hyväksi.** Keväinen hamstrausvimma oli osoitus ihmisten tarpeesta tehdä jotain itse. Koronavilkun lataaminenkin oli konkreettinen toimenpide oman ja läheisten terveyden edistämiseksi. Tätä käyttäytymisilmiötä kannattaisi jatkossa hyödyntää paremmin osana rajoitustoimien kokonaisuutta.

Liite 4. Medianäkyvyys

Hankkeen työryhmän jäsenten haastatteluita

MTV Uutiset (11.11.2020): Koronakriisin hoitoon haetaan apua eksperteiltä, jotka ymmärtävät ihmisten käyttäytymistä
<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/koronakriisin-hoitoon-haetaan-apua-eksperteilta-jotka-ymmartavat-ihmisten-kayttaytymista/7980300>

Helsingin Sanomat (19.11.2020): Epidemian keskellä moni uskoo olevansa taudin tavoittamattomissa: Hallitus etsii nyt käyttäytymistieteilijöiltä apua ajatusharhoihin
<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000007627296.html>

Iltalehti (23.11.2020). Riittääkö koronasuosituksiin enää motivaatiota?
<https://www.iltalehti.fi/koronavirus/a/ef7252f6-c428-4c3a-b597-41602cd0ba3f>

YLE A-Studio (30.11.2020): Suosituksilla virusta vastaan
<https://areena.yle.fi/1-50330981>

Yle.fi (8.12.2020): Oletko joutunut taistelemaan maskeista ja muista suosituksista läheistesi kanssa? Omista rajoista kannattaa pitää kiinni, sanoo asiantuntija
<https://yle.fi/uutiset/3-11675300>

Is.fi (19.12.2020): Koronasuosituksen noudattamisesta tuli riita sukulaisten kanssa – Psykologi mainitsee yhden yleisen sudenkuopan
<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000007693250.html>

YLE TV1 (12.2.2021): Marja Sannikka – Suomi ei ole koronan mallimaa.
<https://areena.yle.fi/1-50667811>

MTV Uutiset Live (25.2.2021). Asiantuntija: Tämä sai suomalaisten koronakurin löystymään
<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/mista-kiikastaa-kun-maski-unohtuu-ja-muista-rajoituksista-laistetaan-asiantuntija-kun-on-tehty-pitkaan-hyvaa-ajatellaan-helposti-etta-nyt-voi-vahan-lipsahtaa/8073652#gs.02cqyl>

YLE (24.4.2021). Ei enää torumista, käskyjä tai teknisiä yksityiskohtia! Katso, miten viestinnän tutkijat olisivat kertoneet meille koronasta
<https://yle.fi/uutiset/3-11879776>

Hankkeen ohjausryhmän jäsenen Pilvikki Absetzin haastatteluita

1. HS 28.2.2021 Turvaväleistä huomauttaminen on johtanut jopa pelottaviin tilanteisiin, sanovat HS:n lukijat – Asiantuntija kertoo, millä sanoilla toista ihmistä kannattaa ojentaa
2. Iltalehti 19.2.2021 Moni on tehnyt koronasyntiä – siihen on hyvin inhimillinen syy
3. HS 27.1.2021 ”Koronasynti” houkuttelee monia nyt enemmän kuin koskaan. Ja se on ongelma – asiantuntija kertoo, millaiset ihmiset sortuvat todennäköisimmin
4. YLE 8.12.2020 ”Oletko joutunut taistelemaan maskeista ja muista suosituksista läheistesi kanssa? Omista rajoista kannattaa pitää kiinni, sanoo asiantuntija”
5. Iltalehti 3.12.2020 ”Maskin käyttö eri asia kauppareissulla kuin 8 tuntia siivoustyössä” – tutkija kritisoi koronasuosituksia
6. A-studio (TV) 30.11.2020 Suosituksilla virusta vastaan
7. Koillissanomat 19.10.2020 ”Enhän minä, mutta muut” on yleinen ajattelun vinouma, joka vaikuttaa myös siihen, käytämmekö maskeja suositusten mukaan – Se, että jossakin on ollut vain muutama tartunta, ei kerro mitään huomisesta
8. Ylen aamu (TV) 28.9.2020 Koronaväsymys – kun koronauutiset kyllästyttävät ja turruttavat
9. Ruben Stiller (radio) 25.9.2020 Terveyskäyttäytymisen tutkija Pilvikki Absetz: Viranomaisten kasvomaskeiohjeistus on ollut ristiriitaista
10. Ykkösaamu (radio) 21.8.2020 Tehoavatko terveys-suositukset?
11. HS 30.7.2020 Yli 130 maata suositaa tai määrää kasvomaskeista, mutta Suomessa pehmeät keinot eivät enää riitä nostamaan maskeja ihmisten kasvoille
12. Iltalehti 18.7.2020 Rajoitukset löystyvät, tartunnat laskevat eikä korona jaksakaan enää kiinnostaa – asiantuntijat kertovat, mitä kaikkea tulisi silti ottaa huomioon arjessa
13. Yle Puheen aamu 30.4.2020 (radio) Terveystieteiden dosentti Pilvikki Absetz: Viranomaisten toimenpiteet hyväksytään laajasti, viestintä kaipaa selkeyttä
14. Lisäksi Iltalehti nosti 4.12.2020 pääkirjoituksessa esille edellisen päivän haastattelun: Maskisuositus tehtiin tietotyöläisille – siksi heidän on helppo vaatia muilta ryhtiliikettä

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
p. 0295 16001
info@vnk.fi
vnk.fi/julkaisut

ISBN PDF 978-952-383-190-2
ISSN PDF 2490-1164